

Ind

อน. 2272

3/16/39

สารกรมศิลปากร

FINE ARTS DEPARTMENT NEWSLETTER

ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๘ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๙

ISSN 0857-5724X

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมารามเป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้นเป็นวัดประจำรัชกาลในปี พ.ศ. ๒๔๑๒ ตามโบราณราชประเพณีและนับเป็นพระอารามสุดท้ายที่พระมหากษัตริย์ทรงสร้างตามประเพณี

นามวัดราชบพิธแบ่งออกได้เป็น ๒ ส่วนคือ ส่วนแรกคือคำว่า “ราชบพิธ” หมายถึงเป็นพระอารามที่พระเจ้าแผ่นดินสร้าง ส่วนคำว่า “สถิตมหาสีมาราม” หมายถึง พระอารามซึ่งมีมหาเสมาหรือเสมาใหญ่ ซึ่งลักษณะพิเศษของพระอารามมหา

เสมานั้น การทำสังกรรมจะไม่จำกัดเฉพาะในพระอุโบสถเท่านั้น แต่สามารถทำได้ทุกแห่งในขอบเขตของมหาสีมา

ในการสร้างวัดนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้นำหลักเดิมของการสร้างวัดโบราณมาใช้ คือสถาปนาพระมหาเจดีย์เป็นหลัก ล้อมด้วยพระระเบียงอุโบสถวิหารและวิหารทิศโดยรอบ มีกำแพงกันเขตพุทธาวาสและสังฆาวาสออกจากกัน พระอุโบสถและพระวิหารนั้นเป็นลักษณะผสมระหว่างสถาปัตยกรรมไทยและยุโรป คือลักษณะภายนอกเป็นสถาปัตยกรรมไทย ส่วนภายในออกแบบตกแต่งอย่างตะวันตก

สิ่งสำคัญในวัด

เขตพุทธาวาส

พระอุโบสถ รูปทรงภายนอกเป็นแบบสถาปัตยกรรมไทย หลังคาลด ๒ ชั้น มีมุขเด็จด้านหน้า มุขกระเบื้องเคลือบสี ติดช่อฟ้าใบระกาทางหงส์ หน้าบันเป็นรูปช้างเจ็ดเศียรเทิดพานรองรับพระเกี้ยว ขนาบสองข้างด้วยฉัตรมีราชสีห์และคชสีห์ประคอง หน้าบันมุขเด็จเป็นรูปนารายณ์ทรงครุฑ ประตูกุหาต่างมีซุ้มปูนปั้นลวดรักปิดทองยอดมณฑป บานประตูหน้าต่างด้านนอกด้านในเป็นลายรดน้ำพุ่มข้าวบิณฑ์ ด้านนอกประดับมุขเป็นลายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ๕ ดวง บานมุขประตูกุหาต่างพระอุโบสถนี้เดิมเป็นบานพระทวารและบานพระแกล พระพุทธรูปปางปราสาทในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ลักษณะการตกแต่งภายในเป็นแบบยุโรปผสมไทย คือ เพดาน เสา และลวดลายประดับตกแต่งผนัง มีลักษณะคล้ายพระที่นั่งองค์หนึ่งในพระราชวังแวร์ซายส์ แต่ลวดลายส่วนใหญ่เป็นเปิดทอง ผนังระหว่างช่องหน้าต่างทำเป็นรูปอุณาโลมและอักษร จ สลับกัน เทวียซุ้มประตูกุหาเป็นบันไดขึ้นในรัชกาลที่ ๕ หรือเรียกว่าตราอาร์ม ผนังส่วนบนระหว่างกุหาเดิมเขียนภาพพุทธประวัติ พระอุโบสถหลังนี้ได้รับการบูรณะเสมอมา ในรัชกาลที่ ๗ โปรดให้ลบภาพพุทธประวัติที่ผนังช่วงบนออก ทาสีฟ้าอ่อนเป็นพื้นประดับด้วยลายดอกไม้ร่วงสีทอง และเมื่อสิ้นรัชกาลได้อัญเชิญพระบรมราชสรีรางคารมาประดิษฐานที่ฐานชุกชีของพระปรางค์

สารกรมศิลปากร

ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๘ เดือนสิงหาคม ๒๕๓๙

สารบัญ

สิบทิศ...

งานกรมศิลป์...

แนะนำผู้บริหาร...

ชวนรู้...

การพัฒนาหอสมุดแห่งชาติในยุคปัจจุบัน

โครงการอบรมยุวอาสาสมัครช่วยเหลือนักท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย

พระที่นั่งวิมานเมฆ พระที่นั่งแห่งประวัติศาสตร์

พระบรมรูปองค์แรกของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

หน้า

๒

๘

๑๑

๑๕

๑๗

๒๐

สารกรมศิลปากร

เพื่อเผยแพร่ข่าวสารและกิจกรรมทั่วไปของกรมศิลปากร

ที่ปรึกษา

นายสมคิด โชติภาณชัย
นายสวัสดิ์ ปิยะกาญจน์
นายรัฐ บุกรกรมโกวิท
นายกนก บุญโพธิ์แก้ว
นางประกอบ ลากเกษร
นายวีระ โรจน์พจนรัตน์

นางสาวกรสวรรค์ มณีवास
นางสาวสุรางรัตน์ บุษบรรณ
นางสาววันเพ็ญ พรเลิศวิ
นางสาวธิติมา วิริยะรัตน์
นายลิขมัน กาญจนินันท์
นางสาวจุฬาทิพย์ หงษ์ทอง
นางสาวอารยา ตริรัตน์ประยูร

นางสาวไล ตะเพียนทอง
นายอนันต์ พุ่มแจ่ม

จัดทำโดย

ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขาธิการกรม
กรมศิลปากร ถนนหน้าพระธาตุ
กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
โทร. ๒๒๔๒๐๕๐, ๒๒๒๐๕๓๔
โทรสาร ๒๒๒๐๕๓๔

บรรณาธิการ อำนวยการ

นายจุมพล สอนเสริม

ฝ่ายภาพและศิลปกรรม

นายสิงห์คม บริสุทธิ์
นางสาววราณี แจ่มนาม
นายนิรุช พลรบ

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวอารีพร อำนวยกิจเจริญ

ฝ่ายจัดการ

นางเพียงใจ นุตะศรีนทร์
นางสุรีย์ หยาตผกา
นายทวีศักดิ์ ห้ามไรสง
นางสภารณ ฤทธิรงค์
นางสาวน้ำฝน จินวัน

กองบรรณาธิการ

นางสาวศรีภัทรา หอมชื่น
นางสาวนวรรตน์ พรหมย้อย
นายสมชาย นิเวศวิวัฒน์

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์
๔๖๙ ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศ
เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
โทร. ๒๘๐๓๕๔๒, ๒๘๑๐๕๔๑,
๒๘๑๑๑๘๐, ๒๘๒๒๑๑๔
แฟกซ์ ๒๘๑๑๑๘๑

ศิลปากร

งานส่งเสริมและประชาสัมพันธ์

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จฯ เปิด นิทรรศการเทิดพระเกียรติสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ และ พระราชทานทุนเพื่อการศึกษา

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานในการเปิดนิทรรศการเทิดพระเกียรติสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ และพระราชทานทุนเพื่อการศึกษาและพัฒนาท้องถิ่นในต่างจังหวัด เมื่อวันที่ ๒๑ มิถุนายน ๒๕๓๙ เวลา ๑๖.๓๐ น. ณ

หอจดหมายเหตุแห่งชาติ เนื่องในวันคล้ายวันประสูติของสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพในวันที่ ๒๑ มิถุนายนของทุกปี ซึ่งหอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร ร่วมกับมูลนิธิสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ และหม่อมเจ้าจงจิตรถนอม ดิศกุล พระธิดา จัดนิทรรศการ

สำหรับนิทรรศการที่จัดขึ้นในครั้งนี้ เป็นนิทรรศการเรื่อง “พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำรงราชานุภาพ” ข้อมูลที่นำมาจัดแสดงจะได้จากเอกสารจดหมายเหตุประเภทลายลักษณ์และโสทัดสนจดหมายเหตุ ได้แก่ ภาพถ่ายสำคัญๆ อย่างเช่น ภาพถ่ายเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญที่ปรากฏอยู่ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕ ซึ่งสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำรงราชานุภาพ ทรงนิพนธ์ เช่น ภาพพระราชประวัติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ภาพประวัติกรมหมื่นบวรวิไชยชาญ (วังหน้า) ภาพสนธิสัญญาที่ประเทศไทยทำกับนานาประเทศในรัชกาลที่ ๕ และภาพอังกี เป็นต้น ซึ่งภาพที่นำมาจัดแสดงมีทั้งหมดประมาณ ๑๐๐ ภาพ

**กรมศิลปากรจัดฝึกอบรมกลุ่ม
อินโดจีนด้านการจัดทำระบบข้อมูล
โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุของพิพิธภัณฑสถาน**

สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่และนักวิชาการของ ประเทศในกลุ่มอินโดจีน ในหัวเรื่อง “การจัดทำระบบข้อมูลโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุของพิพิธภัณฑสถาน” ระหว่างวันที่ ๑๙-๒๘ มิถุนายน ๒๕๓๙ ณ หอวชิราวุธานุสรณ์ หอสมุดแห่งชาติ เวลา ๙.๓๐ น. โดยมีนายจิติ บุรกรรมโกวิท เป็นประธาน พิธีเปิดสัมมนา

โครงการฝึกอบรมด้านการจัดทำระบบข้อมูลโบราณวัตถุ ศิลปวัตถุของพิพิธภัณฑสถาน นี้ เป็นโครงการความร่วมมือระหว่างประเทศ โดยมีกลุ่มประเทศในภูมิภาคอินโดจีน อาทิ ประเทศเวียดนาม, สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว, กัมพูชา, จีนตอนใต้และประเทศไทย เข้าร่วมสัมมนา ซึ่งแต่ละประเทศจะส่งภัณฑารักษ์หรือผู้ทำงานด้านพิพิธภัณฑสถานเข้าร่วมสัมมนาในครั้งนี้ประเทศละ ๒ คน ซึ่งเนื้อหาของการฝึกอบรมครั้งนี้จะมีทั้งภาค

ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ, สาธิต ประกอบการบรรยาย ในช่วงเวลา

- การบรรยายเรื่องการจัดงานพิพิธภัณฑ์ และระบบข้อมูลของพิพิธภัณฑสถาน ซึ่งเป็นการแนะนำผู้เข้ารับการอบรมถึงโครงสร้างระบบสารสนเทศสำหรับพิพิธภัณฑ์ และเรื่องระบบข้อมูลวัตถุพิพิธภัณฑ์ในระดับต่างๆ, บัญชีสิ่งของ, ระบบทะเบียน, การจัดทำรายละเอียดและ Catalog Card และชนิดต่างๆ ของระบบข้อมูลและเอกสาร

- การนำระบบ Automation มาใช้กับระบบข้อมูลและการจัดระบบเอกสาร ซึ่งเป็นการศึกษาระบบ ขั้นตอน กระบวนการจัดเตรียมแผนการวางแผน การพิจารณาวิเคราะห์ กิจกรรมของพิพิธภัณฑ์และเตรียมข้อมูลพิพิธภัณฑ์

- เรื่องระบบคอมพิวเตอร์ เนื้อหาเป็นการแนะนำความรู้พื้นฐานทางด้านคอมพิวเตอร์แก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม โดยได้เชิญนักวิชาการจากสถาบันการศึกษา เช่น จากมหาวิทยาลัยศิลปากร, มหิดล, ธรรมศาสตร์ และผู้เชี่ยวชาญด้านคอมพิวเตอร์จากสถาบันหรือศูนย์คอมพิวเตอร์ภาครัฐ และเอกชนมาบรรยายพิเศษ

และได้จัดให้ผู้เข้าฝึกอบรมศึกษาดูงานด้านพิพิธภัณฑสถานของรัฐ เอกชน และแหล่งวัฒนธรรมที่สำคัญ รวมทั้งการศึกษาดูงานศูนย์คอมพิวเตอร์ ศูนย์สารสนเทศในกรุงเทพมหานครและจังหวัดใกล้เคียง

โดยโครงการฝึกอบรมครั้งนี้จัดขึ้น เพื่อให้ระบบการจัดทำ, การจัดเก็บข้อมูลวัตถุพิพิธภัณฑ์ มีความคล้ายคลึงหรือเป็นมาตรฐานเดียวกัน, เพื่อการวางแผนและพัฒนาในการนำระบบการจัดเก็บข้อมูล

กรมศิลปากรส่งนาฏศิลป์ไทยร่วม งานสัปดาห์ไทย ณ กรุงซากา ประเทศ บังคลาเทศ

เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงครองราชย์ครบ ๕๐ ปี เอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงซากา ประเทศบังคลาเทศ ได้จัดงานสัปดาห์ไทย ณ กรุงซากาขึ้น เพื่อเฉลิมฉลองวโรกาสดังกล่าว โดยมีคณะนาฏศิลป์ไทย จากกรมศิลปากร ๖ คน ร่วมแสดงนาฏศิลป์ เมื่อวันที่ ๘-๑๙ พฤษภาคม ๒๕๓๙

การแสดงของคณะนาฏศิลป์ไทยของกรมศิลปากร เริ่มการแสดงด้วยชุดระบำวเรษฐ์ ในวันที่ ๘ พฤษภาคม ในพิธีเปิดเทศกาลอาหารไทย เพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองราชย์ เป็นปีที่ ๕๐ และการแสดงนาฏศิลป์ไทยในครั้งนี้ คณะนาฏศิลป์ได้เตรียมการแสดงและการขับร้องเพลงไทย-สากล ไปแสดง เช่น การแสดงชุดหนุมานจับนางสุพรรณมัจฉา ชุดมโนราห์บุชายัญ ชุดแข็งโป่งกลาง ชุดเมขลา-รามสูร ชุดฉุยฉายพราหมณ์ ชุดแข็งสวิง และการขับร้องเพลงไทย-สากล นำโดยนางสาววันทนี ม่วงบุญ และครูนาฏศิลป์อีก ๕ คน คือ นายอนันต์ เจียมสินดี นายอำนาจ จาตุประยูร นายนพวรรณ อรัณยะนาถ นางสาวเสาวลักษณ์ ยมคุปต์ และนางสาวดวงดาว วัฒนทรัพย์

นอกจากการแสดงที่กรุงซากาแล้ว คณะนาฏศิลป์ไทยได้เดินทางไปแสดงนาฏศิลป์ไทยที่เมืองจิตตะกองอีกด้วย โดยในการเดินทางไปแสดงครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกที่คณะนาฏศิลป์ไทยของหน่วยงานราชการไทยเดินทางไปเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม

การแสดงนาฏศิลป์ไทยในงานสัปดาห์ไทย ณ กรุงซากาและเมืองจิตตะกอง ประเทศบังคลาเทศ ในครั้งนี้ ประสบความสำเร็จและลุล่วงไปด้วยดี ได้รับคำกล่าวชมจาก ขณฯ ท่านเอกอัครราชทูตไทยประจำกรุงซากา และได้รับความชื่นชมและความสนใจจากผู้ชมชาวบังคลาเทศทั่วไป ตลอดจนสื่อมวลชนทั้งกรุงซากาและเมืองจิตตะกองมาก

ราชอาณาจักรไทย ในรอบ ๕ ทศวรรษแห่งการครองราชย์

เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงครองสิริราชสมบัติ ครบ ๕๐ ปี กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร จัดการสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ราชอาณาจักรไทย ในรอบ ๕ ทศวรรษแห่งการครองราชย์” เป็นโครงการส่งเสริมงานวิชาการ เพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเรื่องราวในรัชสมัย ตลอดจนเปิดโอกาสให้มีการพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในหมู่นักวิชาการและประชาชนทั่วไป ในระหว่างวันที่ ๗-๙ สิงหาคม ๒๕๓๙ ที่โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพฯ โดยได้เชิญนักวิชาการทั้งชาวไทย และชาวต่างประเทศร่วมกันเป็นวิทยากร เพื่อเผยแพร่พระราชกรณียกิจด้านศิลปวัฒนธรรม และเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ และเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ แห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ หัวข้อการสัมมนาแบ่งออกเป็น

– ศิลปวัฒนธรรมในรอบ ๕ ทศวรรษ เป็นการบรรยายเกี่ยวกับ พระมหากษัตริย์ไทย

ระบอบประชาธิปไตย โดย ศ.ดร.อุกฤษ มงคลนาวิน เรื่องโบราณราชประเพณีกับการเปลี่ยนแปลง และนโยบายของรัฐกับวิถีประชา โดย นายทองหล่อ กล้วยไม้ ณ อยุรยา นายจุลทัศน์ พยาฆรานนท์ รศ.เสถียร วัลลิโกดม และนายศิลปชัย ชาญเฉลิม (นายหนหวย)

- เศรษฐกิจไทยในรอบ ๕ ทศวรรษ เป็นการบรรยายเกี่ยวกับยุคสมัยและการเปลี่ยนแปลง โดย รศ.ดร. ผาสุก พงศ์ไพจิตร รศ. รังสรรค์ ฐานะพรพันธุ์ ผศ.ดร. สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์ และเรื่องพัฒนาการเศรษฐกิจจากแนวพระราชดำริ โดยนายเล็ก จินดาสงวน ดร. สุเมธ ตันติเวชกุล นายปราโมทย์ ไม่กล้าด

- การศึกษาประวัติศาสตร์ไทยในรอบ ๕ ทศวรรษ ต่างมุมมอง โดย ศ. โยเนโอะ อิชิอิ ดร. เกรก เจ เรโพลย์ ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ ดร. ลิซ่า ฮอง และเรื่องประวัติศาสตร์กับสังคมไทยก้าวสำคัญในอนาคต โดย ศจ.ดร. ลิขิต ชีรเวคิน นายธีรยุทธ บุญมี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ

กรมศิลปากรเร่งระดมนักวิชาการและช่างฝีมือ ร่วมดำเนินการบูรณะปรับปรุงวัดอรุณราชวราราม พร้อมทั้งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ และติดตามผลการดำเนินงานบูรณะโบราณสถาน วัดอรุณราชวราราม เพื่อให้ทุกอย่างสมบูรณ์ พร้อมสำหรับงานพระราชพิธีทอดผ้าพระกฐิน ในวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๙

อธิบดีกรมศิลปากร (นายสมคิด โชติก-วณิชย์) กล่าวว่า วัดอรุณราชวรารามเป็นโบราณสถานที่สำคัญยิ่ง เป็นสัญลักษณ์ของกรุงเทพมหานคร อันโดดเด่นริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่รู้จักแพร่หลายกันไปทั่วโลก แต่ไม่มีการจัดระเบียบให้ดูสวยงาม ไม่ว่าจะเป็นท่าเทียบเรือ อาคารร้านค้า ทำลายทัศนียภาพที่ดีของวัดอย่างมาก จึงสมควรดำเนินการบูรณะให้ทุกอย่างดูดี ประกอบกับจะมีพระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินถวายผ้าพระกฐิน โดยกระบวนพยุหยาตราทางชลมารค ในวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๕๓๙ หลายฝ่ายจึงต้องร่วมมือกันระดมกำลังทำให้วัดหลวงแห่งนี้งดงามสมพระเกียรติ

กรมศิลปากร เร่งบูรณะวัดอรุณฯ
โดยความร่วมมือของหลายฝ่าย

โดยที่รัฐบาลได้จัดสรรงบประมาณพิเศษให้ เพื่อให้การดำเนินงานเกิดขึ้นอย่างเร่งด่วนและเสร็จทันกำหนดการ

ปี ๒๕๓๙ ในส่วนของกรมศิลปากรจะต้องดำเนินการทำความสะอาดปฏิสังขรณ์องค์พระปรางค์วัดอรุณฯ ตั้งแต่ชั้นบัวปลายธาตุจนถึงยอดพระมหามงกุฏ พร้อมทั้งจัดทำสายล่อฟ้าใหม่ ขณะนี้กำลังดำเนินการตั้งนั่งร้าน และจะต้องทำการศึกษาค้นหาหลักฐานทางประวัติศาสตร์ว่าวัสดุเดิมที่ใช้เป็นอย่างไร เพื่อให้การบูรณะถูกต้องตามโบราณกาลมากที่สุด ต้องคงไว้ซึ่งการอนุรักษ์ไม่ว่าจะเป็นการใช้กระเบื้องหรือปูน งานซ่อมโบสถ์น้อยและวิหารน้อย บูรณะยักษ์ ๒ ตน และซุ้มประตูยอดมงกุฎหน้าพระอุโบสถ ขณะนี้ได้เริ่มดำเนินการไปบ้างแล้ว

งานอนุรักษ์และปรับปรุงสภาพภูมิสถาปัตยกรรมให้คงบรรยากาศทางประวัติศาสตร์ เช่น ศาลา ทางเดิน ม้านั่ง เสาโคมไฟ ตู้โทรศัพท์ เป็นต้น งานบูรณะสวนเขามอและประติมากรรมประดับบริเวณ งานบูรณะและปรับปรุงวัสดุพืชพันธุ์ในบริเวณ เพื่อบรรยากาศที่สงบร่มรื่น งานตกแต่งภูมิทัศน์ในบริเวณสถานที่ก่อสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ รัชกาลที่ ๒ งานก่อสร้างกลุ่มอาคารขายของที่ระลึกเพื่อความเป็นระเบียบ งานปรับปรุงอาคารสิ่งอำนวยความสะดวกเดิมที่มีรูปแบบไม่สวยงาม และงานปรับปรุงแนวเขื่อน คสล. ตลอดแนวริมแม่น้ำเจ้าพระยาให้มีความสวยงามกลมกลืนกับบรรยากาศทางประวัติศาสตร์ โดยการก่ออิฐหุ้ม

ตลอดแนวตามแบบโบราณ

กรมศิลปากร จะได้จัดทำแผนปฏิบัติงานเพื่อกำหนดขั้นตอนทุกอย่างให้ชัดเจน และจะได้ประสานกับกรมการศาสนา ซึ่งได้รับมอบหมายให้เป็นผู้เจรจากับทางเจ้าของกิจการร้านค้าในวัดอรุณฯ ให้ย้ายไปยังที่ค้าขายชั่วคราวก่อน เมื่อได้มีการปลูกสร้างกลุ่มอาคารแล้วเสร็จ จึงจะได้มีการจัดระเบียบเข้าขายในบริเวณดังกล่าวได้ ในส่วนของกองทัพเรือซึ่งรับผิดชอบการซ่อมแซมเขื่อน ก็ต้องประสานกันเพื่อให้การจัดภูมิทัศน์บริเวณแนวเขื่อนสอดคล้องและแล้วเสร็จทันตามกำหนด

เนื่องจากระยะเวลาจำกัด ทุกอย่างจะต้องแล้วเสร็จภายในสิ้นเดือนตุลาคม ดังนั้น งานบางอย่างจึงต้องดำเนินการภายหลังงานพระราชพิธีอาภิ งานบูรณะพระปรางค์ให้เสร็จสมบูรณ์ บูรณะปรางค์ทิศ มณฑปทิศ พระอุโบสถ เขตพุทธาวาส และงานปรับปรุงภูมิทัศน์ทั้งหมด ซึ่งทุกอย่างจะแล้วเสร็จภายในปี ๒๕๔๑

อธิบดีกรมศิลปากรยังได้กล่าวอีกว่า งานบูรณะวัดหลวงแห่งนี้มีความสำคัญยิ่ง จะได้นำความกราบทูลสมเด็จพระสังฆราชเพื่อทรงทราบต่อไป และงานจะดำเนินการไปได้ด้วยดี ก็ด้วยความร่วมมือของทุกฝ่าย ซึ่งรวมทั้งชุมชนและสื่อมวลชนก็ต้องคอยดูแลการกระทำที่ไม่ถูกต้องในทางที่จะทำให้ทำลายโบราณสถานหรือศิลปวัฒนธรรมของชาติ เพื่อหน่วยงานที่รับผิดชอบจะได้รับดำเนินการเพื่อการปกป้องและอนุรักษ์สมบัติวัฒนธรรมของชาติต่อไป ☆

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติและหอสมุดแห่งชาติทั่วประเทศจัดกิจกรรมประจำเดือนสิงหาคม

กิจกรรมในเดือนสิงหาคม ๒๕๓๙ ของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติและหอสมุดทั่วประเทศ ที่น่าสนใจมีดังนี้

ตารางกิจกรรม

วัน/เดือน/ปี	รายการ	สถานที่
๑-๓ สิงหาคม	- วันแม่แห่งชาติ	- หอสมุดแห่งชาติวัดเจริญสมณกิจ ภูเก็ต
๒-๑๑ สิงหาคม	- นิทรรศการ “ผลงานการประกวดศิลปกรรม ยอดเยี่ยมแห่งประเทศไทย ครั้งที่ ๓”	- ห้องเอนกประสงค์ หอศิลป์แห่งชาติ
๓ สิงหาคม	- “โรมานีเยเมืองหลวงและชนบทหลังยุคคอมมิวนิสต์”	- ห้องประชุมหอสมุดแห่งชาติ
๗-๙ สิงหาคม	- สัมมนาทางวิชาการ เรื่อง “ราชอาณาจักรไทย ในรอบทศวรรษแห่งการครองราชย์”	- โรงแรมรอยัลริเวอร์ กรุงเทพฯ
๗-๒๔ สิงหาคม	- นิทรรศการย่อย “๑๒ สิงหาคมหาราชินี”	- บริเวณห้องโถงด้านหน้า หอสมุดแห่งชาติชลบุรี
๘-๑๔ สิงหาคม	- สมเด็จพระนางเจ้าของชาวไทย	- หอสมุดแห่งชาติอินทร์บุรี
๙-๑๑ สิงหาคม	- การแสดงละครเรื่องอานาภาพแห่งความเสียสละ	- โรงละครแห่งชาติ
๑๐-๑๕ สิงหาคม	- ๑๒ สิงหา วันแม่แห่งชาติ	- หอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จันทบุรี
๑๐-๒๘ สิงหาคม	- นิทรรศการ “ศิลปะคณาจารย์ วิทยาลัยช่างศิลป์	- ห้องนิทรรศการหมุนเวียน ๕-๘ หอศิลป์แห่งชาติ
๑๒-๓๑ สิงหาคม	- วันเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ	- ห้องประชุม ๑ หอสมุดแห่งชาติ รัชมังคลาภิเษกเชียงใหม่
๑๖ สิงหาคม ๑ กันยายน	- นิทรรศการ “ผลงานการประกวดศิลปกรรม ยอดเยี่ยมอาเซียน ครั้งที่ ๓”	- ห้องเอนกประสงค์ หอศิลป์แห่งชาติ

การพัฒนา หอสมุดแห่งชาติในยุคปัจจุบัน

ธิตติมา วิริยะรัตน์ เรียบเรียง

หน้าที่อันยิ่งใหญ่ของหอสมุดแห่งชาติ คือ การเก็บรวบรวมทรัพยากรสารสนเทศทุกชนิดอันเกิดขึ้นจากมันสมอง ความรู้และความคิดของคนในชาติ เรียกว่า “สมบัติทางปัญญา” หรือ “ทรัพย์สินทางปัญญา” (Intellectual properties) ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นชาติที่เจริญรุ่งเรือง ไม่มีพยานหลักฐานใดๆ ที่จะยิ่งใหญ่และสำคัญไปกว่าเอกสารลายลักษณ์อักษรที่จะบ่งบอกถึงความรู้และความคิดของคนในชาติในยุคสมัยต่างๆ ฉะนั้น หน้าที่สำคัญประการแรกของหอสมุดแห่งชาติ จึงต้องเน้นที่การอนุรักษ์สมบัติทางสติปัญญาเหล่านี้ไว้ให้ยั่งยืนที่สุด เพื่อเป็นมรดกตกทอดจากบรรพชนสู่อนุชนในยุคต่อไป

หอสมุดแห่งชาติ ถือกำเนิดขึ้นเมื่อวันที่ ๑๒ ตุลาคม ๒๔๔๘ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ มีชื่อว่า “หอพระสมุดวชิรญาณสำหรับพระนคร” ได้มีการพัฒนาความเจริญรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบัน โดยมีสำนักงานใหญ่ตั้งอยู่ที่ท่าवासกรี ถนนสามเสน เขตดุสิต กรุงเทพมหานคร มีเครือข่ายทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ๑๕ แห่ง ซึ่งได้เปิดบริการแล้ว และอยู่ในระหว่างดำเนินการอีก ๕ แห่ง อีกทั้งมีการขยายบริการสู่ชุมชนในลักษณะหอสมุดแห่งชาติ ๔ มุมเมืองอีก ๔ แห่ง ในความรู้สึกนึกคิดของคนทั่วไปนั้น หอสมุดแห่งชาติเป็นห้องสมุดประชาชนขนาดใหญ่ ที่ให้บริการความรู้และข่าวสารแก่ประชาชนทั่วไปในระดับชาติ เพราะฉะนั้น จะต้องมีการอาคารสถานที่ใหญ่โตโอ่อ่าสง่างาม มีหนังสือเอกสารและวัสดุทัศนูปกรณ์อย่างครบถ้วนเพียงพอ มีบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่ห้องสมุดไว้คอยบริการ

อย่างพร้อมเพรียง มีเครื่องมือและอุปกรณ์ช่วยอำนวยความสะดวกแก่ผู้เข้ามศึกษาค้นคว้าอย่างครบครัน ซึ่งหากหอสมุดแห่งชาติสามารถดำเนินงานตอบสนองความต้องการของประชาชนตามความคิดและคาดหวังนี้ได้ ก็จะเป็นหอสมุดแห่งชาติในอุดมคติ และเป็นที่พึงพอใจของประชาชน หอสมุดแห่งชาติจึงต้องปรับปรุงองค์กรและพัฒนากระบวนการให้มีประสิทธิภาพเข้มแข็งที่สุด และสาเหตุที่ต้องมีการพัฒนาหอสมุดแห่งชาติเป็นการเร่งด่วนนั้นมีดังนี้

- กระแสแนวคิดของสังคมโลกมีการปรับเปลี่ยนเป็นไปอย่างรวดเร็ว องค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนมีการรื้อปรับปรุงโครงสร้างใหม่ (Reengineering) ในลักษณะจี้วแต่แจ้ว ทั้งนี้เกิดจากสภาพเศรษฐกิจและสังคมที่รุนแรงในด้านการแข่งขัน โดยเฉพาะในการลงทุนและการตลาด องค์กรหรือประเทศที่ไม่ปรับปรุงพัฒนา ก็จะกลายเป็นองค์กรหรือประเทศล้าหลัง ก้าวไม่ทันสังคมโลก หอสมุดแห่งชาติเป็นองค์กรหนึ่งของสังคม จึงต้องรื้อปรับปรุงโครงสร้างระบบราชการใหม่เช่นเดียวกัน

- สังคมยุคข่าวสารทันโลกหรือยุคโลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นสังคมเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งมีการติดต่อสื่อสารกันอย่างสะดวกรวดเร็ว และมีประสิทธิภาพมากที่สุด มีการสร้างฐานข้อมูล สร้างระบบเครือข่ายแห่งความรู้และข่าวสาร สามารถเชื่อมโยงและให้บริการพร้อมกันได้โดยไม่มีขอบเขตพรมแดนไม่ว่าจะอยู่ส่วนใดของโลก หอสมุดแห่งชาติเป็นองค์กรหนึ่งที่ทำหน้าที่ให้บริการความรู้และข่าวสารที่สำคัญและยิ่งใหญ่ที่สุดของประเทศ จึงต้องพัฒนาระบบงานแบบเดิมที่ใช้กำลังคนปฏิบัติงานด้วยมือ (manual) ก้าวสู่ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ (Information technology)

- ความต้องการของผู้ใช้บริการ (User) เปลี่ยนแปลงไป ผู้ใช้บริการได้พัฒนาตนเอง มี

ความรู้ความสามารถและมีความพร้อมที่จะก้าวตามสังคมยุคข่าวสารมากยิ่งขึ้น เช่น ผู้เรียนสามารถรับความรู้และข่าวสารต่างๆ ได้ แม้แต่จะนั่งนอนอยู่ในบ้านของตัวเอง เพียงแต่เชื่อมโยงเครื่องคอมพิวเตอร์ส่วนตัวเข้ากับระบบเครือข่าย (Internet) เป็นต้น สถาบันการศึกษาต่างๆ สามารถให้บริการค้นข้อมูลร่วมกันได้โดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ โดยไม่ต้องเสียเวลาในการติดต่อหรือไปมาหาสู่กัน กล่าวคือไม่จำกัดเวลาและสถานที่ แม้หอสมุดแห่งชาติก็ต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ทันกับสังคมข่าวสารยุคโลกาภิวัตน์ จากแหล่งทรัพยากรสารสนเทศเป็นศูนย์เทคโนโลยีสารสนเทศ

เมื่อทราบสาเหตุของการพัฒนาหอสมุดแห่งชาติแล้ว ทางหอสมุดแห่งชาติจึงได้เร่งดำเนินการพัฒนาหอสมุดแห่งชาติในปัจจุบัน โดยเริ่มจาก

- การปรับปรุงโครงสร้างใหม่ (Reengineering)

จากการปรับปรุงโครงสร้างใหม่ ได้มีการจัดอัตรากำลังให้พอเหมาะแก่งาน มีการเฉลี่ยอัตรากำลังกลางและส่วนภูมิภาค มีการพัฒนากำลังคนให้รองรับการนำเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ๆ เข้ามาใช้กับงานห้องสมุด

- การปรับปรุงระบบงานทั้งด้านการอนุรักษ์ การพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศและการบริการ ทั้งนี้เพื่อให้การบริการกับประชาชนได้สะดวกรวดเร็ว และสามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนได้เต็มที่

- ด้านความร่วมมือภายในประเทศและระหว่างประเทศ โดยเข้าร่วมโครงการระดับประเทศและระดับนานาชาติ อาทิ เป็นสำนักงานเลขานุการคณะกรรมการอำนวยการระบบสารสนเทศทางวิชาการแห่งชาติ (กอสช.) มีหน่วยงานทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางประสานงานทางวิชาการต่างๆ เช่น มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ เศรษฐ-

ศาสตร์ เกษตรศาสตร์ เป็นต้น ซึ่งขณะนี้กำลังจัดทำมาตรฐานทางบรรณานุกรม เป็นศูนย์ร่วมมือทางวิชาการกับห้องสมุดและศูนย์สารสนเทศทั่วโลก และเป็นศูนย์รับฝากและบริการเอกสาร PGI UNESCO ภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก เป็นต้น

และเพื่อให้ทันกับสถานการณ์ปัจจุบันตามยุคโลกาภิวัตน์ ทางหอสมุดแห่งชาติได้เริ่มติดตั้งระบบคอมพิวเตอร์และโปรแกรมสำเร็จรูปห้องสมุดเพื่อการปฏิบัติงานระบบ Online โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปห้องสมุดไดนิค (Dynix) เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๕ ได้เริ่มดำเนินการสร้างฐานข้อมูลหนังสือของหอสมุดแห่งชาติ โดยเริ่มใช้กับงานวิเคราะห์จัดหมวดหมู่หนังสือ งานสืบค้นระบบ OPAC (Online Public Access Catalogue) ในระยะแรกสามารถรองรับผู้ใช้ได้คราวละ ๑๖ คน และในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ได้เพิ่มเติมอุปกรณ์คอมพิวเตอร์และปรับปรุงโปรแกรมให้สามารถรองรับผู้ใช้ได้พร้อมกันเป็น ๓๒ คน มีการจัดซื้อจานแม่เหล็กถาวรสำหรับเก็บข้อมูลเพิ่มเติม ภายในปี ๒๕๓๙-๒๕๔๐ คาดว่า จะขยายจำนวนผู้ใช้บริการได้เพิ่มขึ้นพร้อมๆ กัน เป็น ๖๔ คน และ ๑๒๘ คน ตามลำดับ และขณะนี้ทางหอสมุดแห่งชาติอยู่ในระหว่างติดต่อประสานงานและดำเนินการเพื่อเข้าสู่ระบบ Internet เพื่อความ เป็นห้องสมุดสากลอัตโนมัติในอนาคตอันใกล้ ซึ่ง

จะเป็นผลให้หอสมุดแห่งชาติสามารถดำเนินงานให้บริการแก่ผู้ใช้ได้อย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพ นอกจากการพัฒนาทางด้านคอมพิวเตอร์แล้ว ทางหอสมุดแห่งชาติยังได้พัฒนาการจัดเก็บข้อมูลและสืบค้นเอกสารด้วยระบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยในปี ๒๕๓๘ ทางหอสมุดแห่งชาติได้จัดซื้อเครื่อง Scanner เพื่อจัดเก็บภาพเอกสารต่างๆ ที่สำคัญ โดยการสแกนภาพเอกสารเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ และได้จัดหาเครื่อง Multi-Media เพื่อพัฒนาระบบสื่อข้อมูลด้วยภาพเคลื่อนไหว ภาพนิ่งมีเสียงประกอบ พร้อมคำอธิบาย ซึ่งในขณะนี้หอสมุดแห่งชาติมีสื่อข้อมูล ซีดี-รอมเฉพาะวิชา ซึ่งในปัจจุบันหอสมุดแห่งชาติมีฐานข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาบรรณารักษ์ศาสตร์ วิทยาศาสตร์ เป็นต้น

การพัฒนาหอสมุดแห่งชาตินี้ สืบเนื่องจากการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้ทรงมีพระมหากรุณาเอาพระทัยใส่และทรงติดตามการดำเนินงานของหอสมุดแห่งชาติมาโดยตลอด ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คณะผู้บริหารเข้าเฝ้า มีพระราชดำรัสใต้ถามและพระราชทานข้อคิดเห็นในการปรับปรุงและพัฒนาระบบงานให้สอดคล้องกับหน้าที่หลักของหอสมุดแห่งชาติ และให้บริการประชาชนอย่างทั่วถึง สะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ ☆

โครงการอบรมเยาวชนอาสาสมัครช่วยเหลือนักท่องเที่ยว
อุทยานประวัติศาสตร์ สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย
ตามแนวพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

๑๐-๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๙

เมธา วิจิตรภณ:

อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

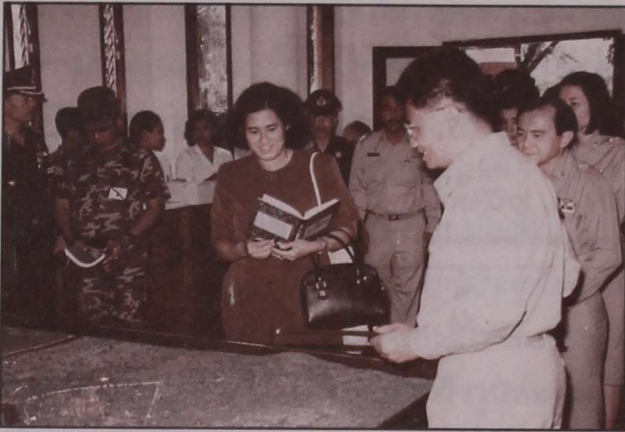
สมเด็จพระเทพฯ เสด็จวัดหัวโขง อุทยานประวัติศาสตร์ ศรีสัชนาลัย
มีเด็กนักเรียนเฝ้ารับเสด็จฯ

สืบเนื่องจาก สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จทอดพระเนตรโบราณสถานเขตอรัญญิก ณ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยเมื่อวันที่ ๑๓ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๗ ได้ทรงสนพระทัยในการขุดแต่งขุดค้นตลอดจนการบูรณะโบราณสถานต่างๆ ของอุทยานฯ เป็นอย่างมาก ผู้เขียนขอคัดเอาบันทึกการเสด็จดังกล่าว ซึ่งบันทึกโดย คุณเอนก สีหามาตย์ อดีตหัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ในบางตอนมาลงไว้ ณ ที่นี้ด้วย ทั้งนี้เพราะมีความเกี่ยวข้องกับโครงการอบรมเยาวชนอาสาสมัครช่วยเหลือนักท่องเที่ยวตามหัวเรื่องข้างบนที่จะกล่าวต่อไปนั่นเอง

วันที่ ๑๓ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๓๗
ณ อาคารศูนย์บริการนักท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

ทรงสนพระทัยในการขุดแต่ง เพื่อค้นหา
วัดป่าแดงที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ ๕
กริสโวลด์ให้ทุนกับคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัย
ศิลปากร เพื่อขุดค้นหา ๓ แห่ง คือ วัดพญาคำ วัด
อีเปือ และวัดเขารังแร้ง

ทรงวิตกเกี่ยวกับการถูกลักลอบขุดโบราณ
สถานจนพังทลาย โดยทรงยกตัวอย่าง วัดพญาคำ
ซึ่งอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยแสดงภาพถ่าย
เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ (ดอกบัวตูม) เมื่อปี พ.ศ.
๒๔๕๐ ซึ่งยังคงมีสภาพสมบูรณ์แต่ในปัจจุบัน มี

สมเด็จพระเทพฯ เสด็จศูนย์บริการข้อมูล อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย

สภาพเหลือเพียงฐานเพียงแค่ ๘๗ ปีที่แล้วนี้เอง

ทรงสอบถามว่าการขุดแต่งโบราณสถาน ได้จัดทำพิธีบวงสรวงหรือไม่ หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยได้กราบบังคมทูลว่า ส่วนใหญ่คนงานจะทำพิธีไหว้คล้ายๆ กัน

ทรงสอบถามว่าบ้านของชาวเมืองศรีสัชนาลัยอยู่ที่ใด หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยกราบบังคมทูลว่า น่าจะอยู่บริเวณบ้านเกาะน้อย บ้านปายาง บริเวณท่าเตาเผาสังคโลก และริมแม่น้ำยม อีกบริเวณหนึ่งที่น่าจะมีราษฎรหนาแน่น คือ บริเวณบ้านสารจิตร เนื่องจากพบเครื่องถ้วยสังคโลกเป็นจำนวนมาก

ทรงสอบถามว่าพระราชวังอยู่ที่ใด หัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยกราบบังคมทูลว่า อยู่ใกล้กับวัดสวนแก้วอุทยานน้อย เนื่องจากมีการขุดค้นพบแผ่นฝังอาคารที่ก่อและปูด้วยอิฐ และมีแนวคันดินแบ่งสัดส่วนพื้นที่

ทรงมีพระราชดำริว่า น่าจะให้นักเรียนได้เข้ามาฝึกอบรมเป็นมัคคุเทศก์เพื่อหารายได้ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย มีโรงเรียนลิไทอยู่แล้ว

กระแสพระราชดำริในข้อสุดท้ายเกี่ยวกับการนำนักเรียนมาฝึกอบรมเป็นมัคคุเทศก์เพื่อหา

เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ (บัวตูม) วัดพญาคำ เมื่อครั้งยังมีสภาพสมบูรณ์ (ภาพหอดจดหมายเหตุ ครั้งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า รัชกาลที่ ๖ เสด็จประพาสศรีสัชนาลัย)

รายได้ ในเขตอุทยานประวัติศาสตร์นั้น เป็นเรื่องสำคัญที่ผู้บริหารอุทยานประวัติศาสตร์ต่างๆ ของกรมศิลปากรจะต้องตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญ เพราะเรื่องนี้ลึกๆ แล้ว ไม่ใช่เป็นเรื่องเฉพาะเพียงรายได้แก่นักเรียนอย่างเดียวเท่านั้น แท้ที่จริงกลับเป็นเรื่องของการปลูกฝังหรือปลูกจิตสำนึกหรือจิตใต้สำนึกก็แล้วแต่นักเรียนเจ้าของท้องถิ่นที่เติบโตมากับโบราณสถาน ให้มีความรู้ความเข้าใจถึงประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับบรรพบุรุษของตัวเอง ตลอดจนการดูแลรักษา ความรักความหวงแหน มรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษของตัวเองได้เป็นผู้สถาปนาไว้ให้คงอยู่ชั่วลูกชั่วหลานต่อไปนั่นเอง ส่วนรายได้พิเศษจากการเป็นมัคคุเทศก์นำชม

นักท่องเที่ยวให้รู้จักบ้านของตนเองนั้น เป็นผลพวงของการดูแลรักษาสมบัติทางวัฒนธรรมซึ่งเปรียบเสมือนการดูแลรักษาบ้านของตนเองให้อยู่รอดปลอดภัย มีอายุยืนยาวต่างหาก

ปีพุทธศักราช ๒๕๓๘ กรมศิลปากร มีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใหม่ในส่วนของกองโบราณคดีที่ดูแลรับผิดชอบอุทยานประวัติศาสตร์ทั่วประเทศ ได้ปรับฐานะขึ้นเป็นสำนักโบราณคดี และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ผู้เขียนจึงต้องย้ายมารับตำแหน่งหัวหน้าอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย และสานต่อโครงการอบรมยุวอาสาสมัครฯ ซึ่งก็นับเป็นนิมิตหมายที่ดี ด้วยเหตุที่สำนักงาน ททท. ภาคเหนือเขต ๓ จังหวัดพิษณุโลก และกองพัฒนาบริการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญดังกล่าวของโครงการ จึงได้จัดสรรงบประมาณเพื่อจัดอบรมเด็กนักเรียนให้เป็นยุวอาสาสมัครช่วยเหลือนักท่องเที่ยวรวมอุทยานฯ ๒ อุทยานฯ เข้าด้วยกัน

ในแง่ของรูปแบบการฝึกอบรม เริ่มแรกจะมีการคัดเอนักเรียนจากโรงเรียนที่อยู่ใกล้โบราณสถานหรืออุทยานประวัติศาสตร์เป็นอันดับแรกและเป็นโรงเรียนระดับมัธยม ส่วนนักเรียนที่จะเข้ารับการอบรมเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษาปีที่ ๔ เด็กนักเรียน ม.๔ นี้ไม่เล็กเกินไป ไม่โตเกินไป มีวุฒิภาวะพอที่จะเข้าใจถึงสิ่งที่ตัวเองต้องเข้ารับการอบรมได้เป็นอย่างดี และนักเรียน ม.๔ เมื่ออบรมเป็นยุวอาสาสมัครแล้ว สามารถดำรงความเป็นยุวอาสาสมัครได้ถึงเกือบ ๓ ปี จึงจะมีการจัดอบรมรุ่นใหม่ต่อไป

สำหรับการอบรมยุวอาสาสมัครในครั้งนี้ ได้คัดเลือกโรงเรียนลิไทและโรงเรียนท่าชัยวิทยา ซึ่งตั้งอยู่ที่เมืองเก่าสุโขทัยและเมืองเก่าศรีสัชนาลัย ตามลำดับ เด็กนักเรียนจากโรงเรียนลิไทเมื่ออบรมครบกระบวนการตามหลักสูตรแล้วจะทำหน้าที่เป็น

ยุวอาสาสมัครฯ ประจำอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และโรงเรียนท่าชัยจะประจำอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย เพื่อทำหน้าที่ช่วยเหลือนักท่องเที่ยวในฐานะเจ้าของบ้านต่อไป

หลักสูตรในการอบรม ในวันที่ ๑๐-๑๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ณ โรงแรมไพลิน เมืองเก่าสุโขทัยนี้ ในวันแรก ผู้ว่าราชการจังหวัดสุโขทัย นายประพันธ์ ชลวีระวงศ์ จะเป็นประธานในพิธีเปิดอบรมและเป็นวิทยากรการบรรยายพิเศษในหัวข้อ **“ศิลปการพูดและมนุษยสัมพันธ์”** ต่อจากนั้นก็จะเป็นวิทยากรจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และท้องถิ่นผลักดันกันให้ความรู้ว่าที่ยุวอาสาสมัครเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว การเป็นมัคคุเทศก์ที่ดีและเทคนิคการนำเที่ยว แต่สิ่งที่การท่องเที่ยวฯ เน้นเป็นพิเศษก็คือ **“การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์”** วันที่สอง กรมศิลปากรโดยอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และศรีสัชนาลัย รับผิดชอบให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์โบราณคดี กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์โบราณสถาน และความสำคัญของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชร ในฐานะมรดกโลก ส่วนวันที่สามจะมีการสาธิต การนำชมทั้งภาคภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ณ สถานที่จริง ณ อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตอนเย็นๆ กลุ่มว่าที่ยุวอาสาสมัครฯ เหล่านี้จะรับประทานอาหารค่ำร่วมกัน มีเสวนากลุ่มย่อยในเรื่อง **“บทบาทของเยาวชนกับการท่องเที่ยว”** โดยมีอาจารย์จากวิทยาลัยนาฏศิลป์สุโขทัยเป็นวิทยากรด้วย วันสุดท้ายของการอบรมจะเดินทางไปปฏิบัติภาคสนาม ณ อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย เสร็จแล้ว ท่านรองผู้ว่าการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยฝ่ายพัฒนา ท่านรองภราเดช พยัค-วิเชียร จะเป็นประธานปิดการอบรมและแจกวุฒิบัตรให้แก่ยุวอาสาสมัครทั้งสองโรงเรียนเป็น

อันเสร็จการอบรมในครั้งนี้

ยุวอาสาสมัครเหล่านี้ ภายหลังจากการอบรมจะเดินทางไปเป็นมัคคุเทศก์ให้แก่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและศรีสัชนาลัยเฉพาะวันหยุดเรียน เสาร์-อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์ โดยมีได้รับกวนเวลาเรียนแต่อย่างใด และทางอุทยานฯ จะทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงจนยุวอาสาสมัครเหล่านี้แข็งแกร่ง ไม่ต้องพึ่งพี่เลี้ยงอีกต่อไป

เท่าที่ผู้เขียนเคยร่วมจัดอบรมยุวอาสาสมัครที่เป็นเด็กนักเรียนเหล่านี้ ที่ผ่านมานับว่าประสบความสำเร็จค่อนข้างดี นักท่องเที่ยวที่ไปเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ทั้งชาวไทย ชาวต่างประเทศ ทั้งที่เที่ยวเดี่ยวและเที่ยวเป็นครอบครัว นิยมใช้บริการยุวอาสาสมัครเหล่านี้ บางครั้งก็มีปัจจัยหรือของที่ระลึกตอบแทนให้แก่เยาวชนผู้เป็นเจ้าของบ้านที่แท้จริงด้วย แต่ที่ยุวอาสาสมัครภาคภูมิใจกันนักหนา ก็คือ คำชมของนักท่องเที่ยวในเรื่องของท้องถิ่นที่มีความรักความหวงแหนสมบัติทางวัฒนธรรมเหล่านี้อันเป็นภาพรวมที่งดงามนั่นเอง

เป็นเรื่องที่น่ายินดีที่การอบรมในคราวนี้ ชมรมลวดลายทองโบราณและเงินโบราณ จากเอกชนในท้องถิ่น อำเภอศรีสัชนาลัย ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนอาหารกลางวันให้กับยุวอาสาสมัคร เหล่านี้อีกทางหนึ่งด้วย ดังนั้น

ยุวอาสาสมัครฯ จะมีอาหารกลางวันรับประทานในวันเสาร์-อาทิตย์และวันหยุดนักขัตฤกษ์ ขณะทำหน้าที่ปฏิบัติงานอยู่ที่อุทยานฯ จึงเป็นนิมิตหมายที่ดีที่จะทำให้โครงการฯ ดังกล่าวนี้นับวันยิ่งยืนยงอยู่ต่อไปได้อย่างยาวนาน

ยุวอาสาสมัครฯ ที่จัดอบรมขึ้นนี้ ไม่ว่าจะป็นรุ่นนี้หรือรุ่นต่อไป มิเพียงทำหน้าที่อนุรักษโบราณสถานในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเป็นมรดกของชาติไทย แต่ยังทำหน้าที่อนุรักษโบราณสถานสำคัญของชาติในฐานะที่เป็น **มรดกโลก** ด้วย จึงเป็นสิ่งที่น่าภาคภูมิใจทั้งตนเองและวงศ์ตระกูลอย่างยิ่ง

ท้ายที่สุด กรมศิลปากรโดยสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ ๕ สุโขทัย อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ต้องขอจารึกพระคุณของผู้มีอุปการะคุณแก่โครงการนี้ไว้เป็นอย่างสูง โดยเฉพาะการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ที่สนับสนุนงบประมาณในการอบรม จังหวัดสุโขทัย โดยเฉพาะท่านผู้ว่าราชการจังหวัด ที่ให้ความสำคัญโดยเป็นวิทยากรพิเศษ ชมรมร้านทองลวดลายศรีสัชนาลัย ตลอดจนภาคเอกชนที่สนับสนุนอาหารกลางวัน รวมทั้งโรงเรียนลิไทและโรงเรียนท่าชัยวิทยา ที่ทำให้โครงการนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

แนะนำผู้บริหาร

งานเผยแพร่

แนะนำผู้บริหารฉบับนี้ เป็นผู้บริหารของกองคลัง ซึ่งประกอบด้วย ผู้อำนวยการกองคลัง หัวหน้าฝ่ายการเงิน หัวหน้าฝ่ายบัญชีและงบประมาณ และหัวหน้าฝ่ายพัสดุ

นางกนกพร อรรถราภรณ์

เกิด

๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๒

การศึกษา

ปริญญาบัญชีบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ประวัติการทำงาน

พ.ศ. ๒๕๑๑

เริ่มเข้ารับราชการชั้นตรี ตำแหน่งประจำแผนก (บข.บ.)
กองรักษาที่หลวง กรมธนารักษ์ กระทรวงการคลัง

พ.ศ. ๒๕๑๔

โอนมารับราชการในตำแหน่งพนักงานบัญชีตรี สำนักงานเลขานุการกรมศิลปากร
กระทรวงศึกษาธิการ

พ.ศ. ๒๕๑๕

ดำรงตำแหน่งพนักงานบัญชีโท

พ.ศ. ๒๕๑๘

ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี ๔ (ปฏิบัติหน้าที่ผู้ตรวจสอบภายใน หน่วย
ศิลปากรในต่างจังหวัดอีกตำแหน่ง)

พ.ศ. ๒๕๒๐

ได้รับแต่งตั้งให้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานพัสดุอีกตำแหน่งหนึ่ง

พ.ศ. ๒๕๒๐

ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี ๕

พ.ศ. ๒๕๒๑

ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่บริหารงานการเงินและบัญชี ๕

พ.ศ. ๒๕๒๒

ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่บริหารงานการเงินและบัญชี ๖

พ.ศ. ๒๕๒๔

ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่บริหารงานการเงินและบัญชี ๗

พ.ศ. ๒๕๓๓-๒๕๓๖

ดำรงตำแหน่งเจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป ๘ (เลขานุการกรม)

ตำแหน่งปัจจุบัน

เจ้าหน้าที่บริหารงานการเงินและบัญชี ๘ (ผู้อำนวยการกองคลัง) กรมศิลปากร

แนะนำผู้บริหาร

นางลัดดาวัลย์ ฟักจำรูญ

เกิด ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๔
การศึกษา ปริญญาตรี ครุศาสตร์บัณฑิต วิทยาลัยครูจันทระเกษม
การทำงาน
พ.ศ. ๒๕๑๓ เริ่มรับราชการที่แผนกโรงเรียนนาฏศิลป์กองศิลปศึกษา
กรมศิลปากร ในตำแหน่งพนักงานบัญชีจัดวา
ตำแหน่งปัจจุบัน เจ้าหน้าที่บริหารงานการเงินและบัญชี ๗ หัวหน้าฝ่ายการเงิน

นางวัชรีย์ นิยมมาแก้ว

เกิด ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๔
การศึกษา รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
การทำงาน
พ.ศ. ๒๕๑๓ เริ่มรับราชการที่สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสาน
งานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ตำแหน่งเสมียน
พนักงาน
พ.ศ. ๒๕๒๐ โอนมารับราชการ กองคลัง สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ
พ.ศ. ๒๕๒๐ ตำแหน่งเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี ๒ งานคลัง สำนักงานเลขาธิการกรม กรมศิลปากร
ตำแหน่งปัจจุบัน เจ้าหน้าที่บริหารงานการเงินและบัญชี ๗ ฝ่ายบัญชีและงบประมาณ

นางศศิภา รัตนกุล

ภูมิลำเนา กรุงเทพมหานคร
การศึกษา อนุปริญญาทางศิลปศาสตร์ เอกการจัดการทั่วไป สถาบัน
ราชภัฏ บ้านสมเด็จพระเจ้าพระยา
การทำงาน ๒๕๐๙ ตำแหน่งเสมียน งานคลัง กรมศิลปากร
ตำแหน่งปัจจุบัน หัวหน้าฝ่ายพัสดุ กองคลัง

พระที่นั่งวิมานเมฆ พระที่นั่งแห่งประวัติศาสตร์

นวรรตน์ พรหมย้อย

ห้องทรงพระอักษรที่ชั้น ๓

ประเทศไทยเราเนี่ย ร่ำรวยในเรื่องของมรดกทางศิลปวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมที่งดงามยิ่งนัก หลายๆ คนคงจะเคยได้รับรู้กันแล้วบ้างว่า พระที่นั่งไม้สักทององค์ใหญ่ที่สุดในโลกนั้น อยู่ในกรุงเทพฯ นี้เอง ซึ่งมีความงดงามทางสถาปัตยกรรม และมีการตกแต่งด้วยลวดลายฉลุไม้งดงามเป็นเลิศหาที่เปรียบได้ยาก สมกับนามที่ได้รับพระราชทานว่า พระที่นั่งวิมานเมฆ

ในอดีต คนธรรมดาสามัญเช่นเราท่าน ไม่สามารถที่จะเข้าไปชมหรือสัมผัสกับความงดงามของพระที่นั่งแห่งนี้ได้เลย ไม่เฉพาะแต่เพียงที่นี้เท่านั้น พระที่นั่ง หรือพระราชวังทั้งหลาย ก็ไม่มีข้อยกเว้น จัดเป็นของต้องห้ามที่ถูกปิดกั้นไว้จากสายตาคนภายนอกมาเนิ่นนาน จวบจนเมื่อครั้งฉลองครบสองร้อยปีกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ ด้วยพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่

โต๊ะเครื่องพระสำอางในห้องสรง

โต๊ะเครื่องพระสำอาง ในห้องแต่งพระองค์

ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงสำรวจพบว่าพระที่นั่งวิมานเมฆยังอยู่ในสภาพดี อีกทั้งมีศิลปวัตถุ ตลอดจนภาพถ่ายฝีพระหัตถ์ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง ประดับอยู่เป็นจำนวนมาก พระองค์จึงขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้ซ่อมรักษาพระที่นั่งวิมานเมฆ เพื่อจัดเป็นพิพิธภัณฑ์ส่วนพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยในการจัดซ่อมใหญ่คราวนี้ โปรดเกล้าฯ ให้รักษา สภาพเดิมไว้ให้ได้ดีที่สุด สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ได้ทรงร่วมเตรียมการต่างๆ ด้วยพระองค์เอง นับแต่เสด็จพระราชดำเนินมาทรงคัดเลือกสิ่งของสำหรับจัดแสดง ทรงเลือกเฟอร์นิเจอร์ ของที่ใส่ตู้แสดง เครื่องลายคราม และอื่นๆ พระที่นั่งแห่งนี้ได้รับการทาสีภายนอกใหม่ตามสีเดิมทั้งหมดซึ่งการซ่อมแซมทำได้อย่างรวดเร็ว แล้วเสร็จทันพระประสงค์ภายในเวลาเพียง ๗ เดือนเท่านั้น

ความเป็นมาของพระที่นั่งวิมานเมฆที่ สวยงามยิ่งแห่งนี้ เริ่มต้นด้วยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการ ให้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์เป็นผู้ออกแบบสร้างด้วยไม้สักทองทั้งหลัง

มีจำนวนห้องทั้งสิ้น ๓๑ ห้อง สร้างแล้วเสร็จในเดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๔๔๔ รวมเวลาในการก่อสร้าง ๑๙ เดือน องค์พระที่นั่งคล้ายกับตั้งอยู่กลางเกาะ มีน้ำล้อมรอบ เพราะมีคลองรอบไม่หอมอยู่ทางทิศตะวันออก คลองรางเงินอยู่ทางทิศตะวันตก อ่างหยกอยู่ทางทิศใต้ และคลองคาบแผ่นกระจะกอยู่ทางทิศเหนือ

พระที่นั่งวิมานเมฆ นับว่าเป็นสถานที่แห่งหนึ่งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เคยประทับอยู่ด้วยความสำราญพระราชหฤทัย ในชั้นแรกประทับอยู่ ณ บริเวณที่เรียกว่า “แปดเหลี่ยม” พระวิมานที่ประทับนั้น อยู่บนชั้นสูงสุดของพระที่นั่งชั้น ๔ ห้องประทับส่วนพระองค์ล้วนเป็นสีชมพู สีประจำวันอังคารอันเป็นวันประสูติทั้งสิ้น หมู่ห้องชุดนี้คือห้องแต่งพระองค์ ห้องสรง และห้องทรงพระอักษร ส่วนห้องพระบรรทม อยู่ ณ ท้องพระโรงใหญ่ ชั้น ๓ ขององค์พระที่นั่ง ซึ่งเป็นส่วนของห้องโถงที่เรียกอย่างลาลองว่า “ห้องโป่ง” ต่อมาภายหลัง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จย้ายไปประทับ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน ตราบจนเสด็จสวรรคต เมื่อวันที่ ๒๓ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๕๓ เมื่อสิ้นแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ

ห้องพระบรรทม อยู่ที่ชั้น ๔ ในบริเวณเดียวกับห้องทรงงาน ห้องแต่งพระองค์ และห้องสรง

พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระที่นั่งวิมานเมฆก็ซำรดทรุดโทรมลงตามกาลเวลา และถูกทิ้งร้างไปเป็นเวลานาน จนกระทั่งเปิดเป็นพิพิธภัณฑสถาน พระองค์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งก็ทำให้พระที่นั่งแห่งนี้ประวัติศาสตร์องค์นี้ พื้นที่สู่อติดกาลที่น่ารำลึกถึงอีกครั้ง ครึ่งนี้บุคคลทั่วไปยังสามารถเข้าชมและสัมผัสอดีตอันทรงคุณค่าได้ทุกวัน ตั้งแต่เวลา ๐๙.๓๐-๑๖.๐๐ น. โดยเข้าทางประตูประธานเกียรติราช ตรงข้ามกรมทหารมหาดเล็กราชวัลลภรักษาพระองค์

การจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑสถานแห่งนี้ ในบางห้องยังคงบรรยากาศในอดีตไว้ เช่น ห้องบรรทม ห้องท้องพระโรง และห้องสรง เป็นต้น บางห้องจัดแสดงศิลปวัตถุแยกตามประเภท เช่น ห้องจัดแสดงเครื่องเงิน ห้องศาสตราวุธ ห้องเปียโน ห้องทรงพระอักษร ห้องเสวย ห้องเครื่องดนตรีไทย ห้องเครื่องเบญจรงค์และลายหน้าทอง

ห้องเครื่องลายคราม จปร. จัดแสดงเครื่องกระเบื้องลายครามชุดอักษรพระนาม จปร. พระปรมาภิไธยย่อในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เลียนแบบลายตัวหนังสือจีนใหญ่รวม ๑๐ ลาย ซึ่งทรงกำกับการออกแบบด้วยพระองค์เอง และสั่งทำจากประเทศจีนในปีพุทธศักราช ๒๔๓๑

ห้องเครื่องแก้ว จัดแสดงเครื่องแก้วเจียรระโนแบบและสีต่างๆ ที่มีความสวยงามมากทรงสั่งซื้อมาจากประเทศทางยุโรป มีทั้งเครื่องแก้วสลักลายพระบรมรูปรัชกาลที่ ๕ พระมเหสีและพระราชโอรส นอกจากนี้ยังมีเครื่องแก้วพระราชเสาวนีย์และเครื่องเขียนลายทอง เป็นต้น

มัคคุเทศก์ประจำพระที่นั่งวิมานเมฆ ที่ทำหน้าที่นำชมและบรรยายรายละเอียดของแต่ละห้อง จะนำผู้ชมเข้าสู่ห้องที่สำคัญที่สุด คือห้องท้องพระโรงซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระราชอาสน์ที่สำคัญ ๔ องค์ ทางด้านซ้ายของห้องท้องพระโรงเป็นห้องประดิษฐาน เจริต เทพารักษ์ เทวดาผู้ปกป้องรักษาพระที่นั่งวิมานเมฆ ให้รอดพ้นจากภัยพิบัติตราบเท่าทุกวันนี้ และเมื่อเราได้เข้าไปสัมผัสถึงความยิ่งใหญ่ สวยงามของพระที่นั่งไม้สักทองแห่งนี้แล้ว จะรู้สึกภาคภูมิใจในความเป็นไทยมากขึ้นอีกหลายเท่าตัว ★

พระบรมรูปองค์แรกของ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เดชา สุตสาวก

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนครศิริ

พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
ซึ่งส่งไปถวายพระเจ้าแผ่นดินที่ ๓ ประเทศฝรั่งเศส
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๔

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว สยามประเทศได้เปิดรับอารยธรรมตะวันตก มีการติดต่อเจริญสัมพันธไมตรีทางการทูตกับประเทศตะวันตกหลายครั้งด้วยกัน เช่น ในปี พ.ศ. ๒๔๐๐ คณะทูตไทยนำโดยพระยาราชมนตรีสุริยวงศ์ (ชุ่ม บุนนาค) ได้อัญเชิญพระราชสาส์น ไปถวายสมเด็จพระนางเจ้าวิคตอเรีย ณ ประเทศอังกฤษ เป็นต้น ซึ่งการเดินทางไปในแต่ละครั้งของราชทูตก็จะได้รับเครื่องราชบรรณาการที่ประมุขของแต่ละประเทศ ทูลเกล้าฯ ถวายกลับมาด้วย ในจำนวนสิ่งของเหล่านั้น ก็จะมีประติมากรรมรูปเหมือนของประมุขประเทศนั้นรวมอยู่ด้วย จากการนี้ทำให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริที่จะสร้างพระบรมรูปเหมือนของพระองค์ท่านบ้าง

เพื่อนำไปประดิษฐาน ณ ชุมจักรนำ หลังอุโบสถ วัดราชประดิษฐ์

ดังนั้น เมื่อคณะราชทูตไทยซึ่งนำโดยพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาธิบดี (แพ บุนนาค) เดินทางไปประเทศฝรั่งเศส ในปี พ.ศ. ๒๔๐๔ เพื่อเข้าเฝ้าถวายพระราชสาส์นแด่พระเจ้าแผ่นดินที่ ๓ จึงมีการเสาะหา และว่าจ้างนายช่างที่มีฝีมือเป็นเยี่ยม ดำเนินการตามพระราชประสงค์ จากการช่วยเหลือของกงสุลสยามประจำกรุงปารีส คือ พระสยามธรรมาธิบดี (Am de Orcham) จึงได้นายช่างชาวฝรั่งเศส ซึ่งปรากฏชื่อตามอักษร ที่จารึกไว้ที่ฐานพระบรมรูปหล่อปูนพลาสเตอร์ว่า “ชาตรูส (CHATROUSSE)” ดำเนินการ ซึ่งในครั้งนั้นได้อัญเชิญพระบรมฉายาลักษณ์ของพระบาทสมเด็จพระ

พระบรมรูป
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ปูนพลาสเตอร์ต้นแบบ
ที่นายชาตुरुสบันถวายเพื่อพิจารณา

พระบรมรูปปูนปั้นลงสี
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ฝีมือหลวงเทพรจนา (พลับ)
ปัจจุบันประดิษฐานไว้
ณ ตำหนักเพ็ชรวัดบวรนิเวศวิหาร

พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปด้วยเพื่อเป็นแบบสำหรับปั้นพระบรมรูป ในการดำเนินการปั้นพระบรมรูปนั้นต้องใช้เวลาานพอสมควร เนื่องจากในขั้นต้นจะต้องมีการปั้นรูปจำลองพระบรมรูปขนาดเล็กด้วยปูนพลาสเตอร์ขึ้นก่อน เพื่อเป็นแบบทูลเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตรวจพิจารณาเสียก่อนที่จะขยายให้ใหญ่เท่าขนาดที่กำหนดต่อไป ซึ่งในขั้นตอนนี้สำเร็จในปี พ.ศ. ๒๔๐๖

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทอดพระเนตรแล้วไม่ทรงพอพระราชหฤทัย เนื่องจากช่างฝรั่งไม่เคยเห็นพระรูปโฉมที่แท้จริง เห็นแต่เพียงในพระบรมฉายาลักษณ์ที่ส่งให้เป็นแบบจึงนึกเดาเอาเอง ทำให้พระบรมรูปที่เป็นแบบออกมาดูอ้วนท้วน มีกล้ามเนื้อผิดไปจากพระรูปโฉมที่แท้จริง ซึ่งทรงสูงขนาดปานกลาง มีพระรูปผอมบาง จึงบอกเลิกช่างฝรั่งแล้วทรงมีพระราชดำรัสให้หลวงเทพรจนา (พลับ) ปั้นพระบรมรูปขนาดเท่าพระองค์ด้วยปูนปลาสเตอร์ เพื่อเป็นการหลีกเลี่ยงการหล่อ

ด้วยโลหะที่ต้องเอาหุ่นเข้าไฟสับเนื่องจากเคยมีผู้ทูลแย้งว่า การหล่อรูปคนที่ยังมีชีวิตนั้นตามคติโบราณถือว่าเป็นสิ่งอัปมงคล จึงมีการห้ามปรามกันอย่างเคร่งครัด เพราะในกรรมวิธีการทำ จะต้องนำหุ่นขี้ผึ้งเข้าไปหลอมให้ละลาย (LOST WAX) เหมือนกับวิธีการทำร้ายด้วยกฤตยาคม ส่วนใหญ่จึงมักจะหล่อแต่พระพุทธรูป เทวรูป หรือรูปเหมือนสมภารเจ้าวัด เพื่อเป็นการอุทิศส่วนบุญกุศลให้กับผู้ที่เสียชีวิตหรือมรณภาพ ไม่ปรากฏว่าเคยมีการทำประติมากรรมรูปเหมือนขณะผู้นั้นยังมีชีวิตอยู่

พระบรมรูปที่โปรดเกล้าฯ ให้หลวงเทพรจนา (พลับ) ปั้นขึ้นใหม่นั้น ได้นำรูปแบบท่าทางและเครื่องแต่งกายตามแบบอย่างพระบรมรูปที่นายช่างชาตुरुสบันถวายเพื่อพิจารณา มาแก้ไข และดัดแปลงให้ถูกต้องตามจริง ซึ่งระยะเวลาการปั้นนั้นจะต้องใช้ถึง ๓-๔ ปี เนื่องจากหลวงเทพรจนาเป็นช่างไทยไม่เคยศึกษาการปั้นรูปเหมือนจริงมาก่อน ถนัดแต่งานปั้นทั่วไป เช่น การปั้นรูปช้าง ดังนั้น

การปั้นพระบรมรูปองค์นี้จึงยังไม่แล้วเสร็จ ก็สิ้นรัชกาลเสียก่อน

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวขึ้นครองราชย์ จึงมีพระราชดำรัสให้ปั้นต่อ จนแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๑๑ ลักษณะของพระบรมรูปองค์นี้ ประทับยืนตรง ฉลองพระองค์เสื้อเยียรบับ ทรงพระภูษาโจงขอบเชิง พระมาลาหม้อตาล ทรงสายสะพายแบบเลจ็องดอนเนอร์ของฝรั่งเศส พระหัตถ์ขวาทรงพระแสงดาบหัตถ์พระนารายณ์ พระหัตถ์ซ้ายทรงงอเล็กน้อย และทรงถือหนังสือเปิดเล่มไว้ด้วยพระดรรชนี เมื่อปั้นพระบรมรูปสำเร็จแล้วมิได้นำไปประดิษฐาน ณ ชุมจักรนำ หลังอุโบสถวัดราชประดิษฐ์ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแต่อย่างใด เพราะพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าพระบรมรูปองค์นี้ไม่ถาวรเพราะเป็นปูนปั้น ประกอบกับสถานที่ที่จะนำไปประดิษฐาน ไม่เป็นที่เหมาะสมอาจเป็นอันตรายได้ จึงได้นำพระบรมรูปปูนปั้นฝีมือหลวงเทพรจนานันท์ไปประดิษฐานไว้ในหอเสถียรธรรมปริตข้างประตูแกลงราชกิจภายในหมู่พระที่นั่งอภิเนาวนิเวศน์ ภายหลังในปี พ.ศ. ๒๔๒๐ ได้มีการรื้อหมู่พระที่นั่งอภิเนาวนิเวศน์ เพื่อสร้างพระที่นั่งศิลาลัยมหาปราสาทสำหรับประดิษฐานพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ๔ รัชกาล หลังจากรื้อหอเสถียรธรรมปริตแล้ว จึงย้ายพระบรมรูปองค์ดังกล่าวไปไว้ในหอราชพงศานุสรณ์ ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จนสิ้นแผ่นดินรัชกาลที่ ๕

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ทรงแนะนำเจ้าพระยาธรรมิกราช (ม.ร.ว. ปุ้ม มาลากุล) เสนาบดีกระทรวงวัง ว่าควรอัญเชิญพระบรมรูปปูนปั้นพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไปประดิษฐาน

พระบรมรูปพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโลหะหล่อ ปัจจุบันประดิษฐานไว้ในพระที่นั่งเวชยันต์วิเชียรปราสาทพระนครคีรี จังหวัดเพชรบุรี

เป็นประธานที่พระที่นั่งเวชยันต์วิเชียรปราสาทพระนครคีรี เพราะเป็นพระราชวังที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้สร้างขึ้น เจ้าพระยาธรรมิกราชเห็นชอบด้วย สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพจึงทรงรับเอาพระบรมรูปดังกล่าวมาไว้ที่ “ห้องกลาง” กระทรวงมหาดไทย แต่สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงพินหน้ที่จากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยเสียก่อน จึงมิได้ทำการต่อ จนกระทั่งสมเด็จพระบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ดำรงตำแหน่งเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ใน

สมัยรัชกาลที่ ๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงเห็นชอบด้วยจึงอัญเชิญพระบรมรูปไปประดิษฐาน ณ พระที่นั่งเวชยันต์วิเชียรปราสาท ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๓ เกิดอัสนีบาตลงพระที่นั่งเวชยันต์วิเชียรปราสาท ความรุนแรงของอัสนีบาตลงตรงพระที่นั่ง ทำให้พระกรของพระบรมรูปชำรุด พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชพระราชทานทรัพย์ส่วนพระองค์ เพื่อซ่อมแซมพระที่นั่งและองค์พระบรมรูปให้คืนดีดังเดิม

ต่อมาพระราชปณิธานในรัชกาลที่ ๔ หลายพระองค์ กับทั้งพระประยูรญาติ ได้มีศรัทธาร่วมบริจาคทุนทรัพย์เป็นเงิน ๕๖,๗๓๓ บาท เพื่อให้กรมศิลปากรดำเนินการหล่อพระบรมรูปให้เป็นโลหะถาวร แล้วอัญเชิญขึ้นประดิษฐานแทนพระองค์ที่ทำด้วยปูนปลาสเตอร์ ในการนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินประกอบพระราชพิธีสมโภชพระบรมรูปองค์ใหม่ที่พระนครคีรี เมื่อวันที่ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๔

สำหรับพระบรมรูปปูนปลาสเตอร์นั้น พระสาสน์โสภณ (เจริญ) วัดบวรนิเวศ (ปัจจุบันเป็นสมเด็จพระญาณสังวรฯ สมเด็จพระสังฆราช) ได้ทูลถวายพระพรขอนำมาประดิษฐานไว้ที่วัดบวรนิเวศเพราะเป็นวัดที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประทับอยู่ขณะดำรงสมณเพศ และทรงเคยเป็นเจ้าอาวาสที่วัดนี้เป็นเวลานาน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระบรมราชานุญาต และได้ทรงเลือกพระตำหนักเพ็ชรเป็นที่ประดิษฐานพระบรมรูปด้วยพระองค์เองในคราวที่พระองค์เสด็จถวายพุ่มเข้าพรรษาในปี พ.ศ.

๒๕๐๕ และได้มีพระราชพิธีอัญเชิญพระบรมรูปองค์ดังกล่าวมาประดิษฐานไว้ ณ ตำหนักเพ็ชร วัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๖

ในการหล่อพระบรมรูปถาวรนั้น แบบพิมพ์ของกรมศิลปากร ยังไม่ถูกทำลาย หม่อมเจ้าจงจิตรถนอม ดิศกุล มีศรัทธาใคร่จะได้เสด็จโดยพระราชกุศล จึงติดต่อขอให้กรมศิลปากรหล่อเพิ่มอีกพระองค์หนึ่งถวายไว้ในวัดบวรนิเวศวิหาร และเนื่องในโอกาสทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระชนมายุเท่าสมเด็จพระราชบิดาเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ ได้พระราชทานพระบรมราชานุญาต ตามความเห็นของเจ้าอาวาสวัดบวรนิเวศวิหาร อัญเชิญขึ้นประดิษฐานไว้ในซุ้มบนพระเจดีย์

หนังสือประกอบการเขียน

๑. ธงชัย ลิขิตพรสวรรค์, พระบรมรูปยุคแรกของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวในประเทศไทย ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๖ เมษายน ๒๕๓๗
๒. ม.จ. สุภัทรดิศ ดิศกุล, ทรงแปล “พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม” นายเอ บี กริสโวลด์ แต่ง ม.จ. จงจิตรถนอม ดิศกุล ทรงพิมพ์โดยเสด็จพระราชกุศลในหามงคลสมัยพระชนมายุเสมอด้วยสมเด็จพระราชบิดา วันอาทิตย์ ที่ ๒๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๘
๓. สาสน์สมเด็จพระสังฆราช วัดบวรนิเวศวิหาร และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาวิมลมังคลารักษ์ วัดดุสิต และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ, เล่ม ๔ องค์การคำคุณาพิธาน จัดพิมพ์, ๒๕๑๕ ★

พระวิหาร อยู่ทางด้านใต้พระเจดีย์ใหญ่ ลักษณะรูปทรงเช่นเดียวกับพระอุโบสถ ต่างกันที่บานประตูและหน้าต่างเป็นไม้แกะสลักลายเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ภายในตกแต่งเรียกว่าพระอุโบสถ มีลวดลายเฉพาะที่เพดานบัวกันผนังชั้นล่าง ชั้นบนและกรอบประตูหน้าต่าง ผนังนอกเป็นสีขาวไม่มีลวดลาย

พระเจดีย์ อยู่กลางวงล้อมของพระอุโบสถ พระวิหาร พระวิหารทิศ และพระวิหารคด เป็นพระเจดีย์ทรงกลมตั้งอยู่บนฐานทักษิณสูงระดับแนวหลังคาพระระเบียง ประดับด้วยเครื่องเคลือบเบญจรงค์โดยตลอด มีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป ๑๔ ซุ้ม เหนือซุ้มพระพุทธรูป มีชานและกำแพงแก้วสำหรับเดินรอบพระเจดีย์ มีบันไดขึ้นจากด้านในองค์พระเจดีย์ กลางองค์พระเจดีย์มีซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูป

พระวิหารทิศ มี ๒ หลัง อยู่ทางด้านทิศตะวันออกและทิศตะวันตก เป็นทางเข้าสู่ลานรอบพระเจดีย์ ลักษณะรูปทรงคล้ายพระวิหารแต่ขนาดย่อมกว่า หลังคาลด ๒ ชั้น มีมุขด้านหน้าทั้ง ๒ หลัง หน้าบันชั้นบนเป็นรูปนารายณ์ทรงครุฑ หน้าบันมุขเป็นรูปช้าง ๓ เศียร เทียบขบถ ชุ่มประตูทางเข้าเป็นซุ้มยอดมณฑป บานประตูเขียนสีเป็นรูปเขียวขาว

พระวิหารคดหรือพระระเบียง เป็นระเบียงเชื่อมระหว่างพระอุโบสถ พระวิหารทิศทั้งสองหลัง และพระวิหาร มีผนังประดับกระเบื้องเคลือบลายเบญจรงค์ ด้านนอกมีทางเดินปูด้วยหินอ่อน และมีเสาดินกลมรับเชิงชาย ด้านในเป็นพื้นสองชั้น มีเสากลม บัวหัวเสาจากรูปปิดทองประดับกระจก รองรับเครื่องบนและเชิงชาย

เกยและพลับพลาเปลื้องเครื่อง พลับพลาก่ออิฐถือปูน หลังคาลด ๒ ชั้น มุงด้วยกระเบื้องเคลือบสี มี

ข้อฟ้าใบระกา หางหงส์ หน้าบันเป็นตราราชวัลลภ บานหน้าต่างและประตูพลับพลาประดับด้วยกระจกสี เป็นพลับพลาที่พระเจ้าแผ่นดินเสด็จขึ้นเมื่อเสด็จโดยทางสถลมารคเพื่อบำเพ็ญพระราชกุศล ทรงเปลื้องเครื่องขัตติยราชภูษิตาภรณ์และพระราชภูษาหากรู้นที่ทรงมาเปลี่ยนฉลองพระองค์ใหม่ แล้วเสด็จยังพระอุโบสถ

เขตสังฆาวาส

ตำหนักอรุณ เป็นตำหนักที่ประทับของสมเด็จพระสังฆราชในปัจจุบัน เดิมพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเป็นที่ประทับของพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าพระอรุณนิภาคุณากร เจ้าอาวาสองค์แรก เมื่อพุทธศักราช ๒๔๑๓ เป็นตำหนักขนาด ๔ ห้อง มี ๓ ชั้น ระเบียงรอบหันหลังให้กับหน้าพระวิหาร หันหน้าประจันกับตำหนักเก๋งหรือพระที่นั่งสีตลาภิรมย์ มีบันไดขึ้นด้านหน้าตำหนักทั้งสอง ซึ่งสามารถเข้าตำหนักอรุณชั้นกลาง ชั้นบนและตำหนักเก๋งชั้นบนได้เพราะมีชานแล่นถึงกัน

พระที่นั่งสีตลาภิรมย์ พระที่นั่งองค์นี้เดิมพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างเป็นพระที่นั่งเย็นในพระราชฐานชั้นใน อยู่บริเวณตำหนักสมเด็จพระเทพศิรินทราบรมราชชนนี ใกล้ประตูสนามราชกิจ เป็นตึกแบบจีนสูง ๓ ชั้น ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้ย้ายมาสร้างเป็นตำหนักที่ประทับเจ้าอาวาสวัดราชบพิธ

สุสานหลวง อยู่ทางทิศตะวันตกของวัด มีถนนภายใน ต้นไม้ และอนุสาวรีย์ต่างๆ สร้างไว้อย่างเป็นระเบียบงดงาม อนุสาวรีย์เหล่านี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างขึ้นเพื่ออุทิศพระราชกุศลแก่พระบรมราชเทวี พระราชเทวี เจ้าจอมมารดา ตลอดจนพระราชโอรสธิดา บางส่วนพระบรมวงศานุวงศ์ทรงสร้างสมัยหลัง อนุสาวรีย์เหล่านี้มีรูปทรงต่างๆ กัน คือทำเป็นรูปเจดีย์ ปราสาท อาคารแบบศิลปะยุโรป และอื่นๆ

นอกจากนี้ ก็ยังมี หอระฆัง หอกลอง กำแพงและสีมา ชุ่มประตูกำแพงวัด

กรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนวัดราชบพิธ เป็นโบราณสถานสำคัญของชาติ เมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๒

วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอก ชนิดราชวรวิหาร ตั้งอยู่แขวงวัดราชบพิธ เขตพระนคร

การเปรียญที่พบในสมัยอยุธยา ส่วนใหญ่สร้างด้วยไม้ จึงทำให้สูญสลายไปตามกาลเวลา ซากโบราณสถานที่ยังปรากฏให้เห็นว่าน่าจะมีการสร้างการเปรียญในวัด คือบริเวณ วัดตะไกร วัดเจ้าป่า และวัดกุฎีดาว

การสร้างการเปรียญนี้ พบมากแถบภาคกลางของประเทศไทย ทางภาคตะวันออก เชียงเหนือและภาคใต้พบบ้างแต่ไม่มากนัก ส่วนภาคเหนือไม่นิยมสร้างการเปรียญ การเปรียญนี้มีตำแหน่งที่ตั้งไม่แน่นอน แต่เดิมการเปรียญจะอยู่นอกเขตพุทธาวาส ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น พระอุโบสถและพระวิหารจะมีพระระเบียงล้อมรอบเป็นสัดส่วน การเปรียญจะตั้งอยู่นอกเขตระเบียง ปัจจุบัน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดแผนผังสิ่งก่อสร้างภายในวัดตามกฎหมายกระทรวงฉบับที่ ๑ (พ.ศ. ๒๕๐๗) การเปรียญจะอยู่บริเวณไม่ห่างจากอุโบสถมากนัก จะมีอาณาบริเวณติดกับอุโบสถด้านใดด้านหนึ่งเสมอ

คตินิยมในการสร้างการเปรียญ เพื่อเป็นที่เรียนของพระสงฆ์และประกอบศาสนกิจ ระหว่างพระสงฆ์กับมรรวาส ขนาดของการเปรียญจะขยายใหญ่ขึ้น ปัจจุบันการเปรียญจะกลายเป็นศาลาอเนกประสงค์ หน้าที่ในการเป็นโรงเรียนของพระสงฆ์จะหมดไป และมีหน้าที่อื่นแทน ได้แก่

๑. เป็นที่สำหรับพุทธศาสนิกชนมาทำบุญตักบาตร ฟังเทศน์ ฟังธรรม ในวันพระ ธรรมสวนะ

๒. อุบาสก อุบาสิกา ใช้เป็นที่ฝึกวิปัสสนากรรมฐาน

๓. เป็นที่ประชุมประจำหมู่บ้าน เมื่อมีงานสำคัญ

๔. เป็นที่ตั้งศพและสวดพระอภิธรรมศพ ในกรณีที่เป็นวัดเล็กๆ ตามต่างจังหวัด

๕. เป็นโรงทานบำเพ็ญกุศลแจกทาน แจกข้าวอุทิศแก่ผู้ตาย

๖. เป็นหอสมุดของจังหวัด

ในอดีตวัดเป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของคนในชาติ แต่ในปัจจุบันระบบการศึกษาที่กระจายไปทุกส่วนของประเทศทำให้วัดไม่ใช่นศูนย์กลางทางการศึกษาอีกต่อไป ประเทศไทยเป็นเมืองแห่งพุทธศาสนา วัดจึงยังคงเป็นศูนย์กลางทางศาสนา เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางใจของพุทธศาสนิกชนเช่นเดิม

ศาลาการเปรียญ

ศาลาการเปรียญ วัดสุทัศนเทพวราราม

“สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอัฐิทิศกาวนาถลัคน์ เป็นบริเวณออกไปโยชนหนึ่งโดยรอบ แล้วทรงพระกรุณาให้ช่างจัดการสถาปนาเป็นมณฑป สวมพระบรมพุทธรูปแล้วสร้างพระอุโบสถ พระวิหารการเปรียญ ตึกกวางกุฏิสงฆ์เป็นคณกประการ...”

(จากพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับพันจันทนุมาศ)

การสร้างการเปรียญ ปรากฏในราว พ.ศ. ๒๑๔๔ รัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม สันนิษฐานว่า การเปรียญ มาจากคำว่า “บาเรียน” ซึ่งเป็นชื่อเรียกชั้นต่างๆ ของหลักสูตร การเรียนการสอนพระปริยัติธรรมของพระสงฆ์ในสมัยอยุธยา การสร้างการเปรียญมีผลเนื่องมาจากการเรียนการสอนของพระสงฆ์ไทยในอดีต ก่อนที่จะมีการสร้างการเปรียญนั้น การศึกษาของพระสงฆ์ทำกันในวิหาร ศาลา ไม่มีสถานที่แน่นอน เมื่อจำนวนพระสงฆ์เพิ่มมากขึ้น การเรียนการสอนมีการพัฒนาขึ้น ความจำเป็นในการมีสถานที่เรียนจึงจำเป็นขึ้น จึงได้มีการสร้างศาลาการเปรียญ ในระยะแรกนั้นเป็นสถานที่เรียนของพระสงฆ์อย่างเดียว เมื่อมีผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนาเข้ามาเรียนด้วยการเปรียญจึงเริ่มเปลี่ยนหน้าที่จากการสอนประโยชน์ใช้สอยของพระสงฆ์ออกสู่ฆราวาส ต่อมาจึงกลายเป็นที่สำหรับพุทธศาสนิกชนและพระสงฆ์ประกอบศาสนกิจร่วมกัน และเรียกชื่อว่า ศาลาการเปรียญ จนกลายเป็นภาษาราชการในที่สุด